

Waldemar Martyniuk

Uniwersytet Jagielloński
Kraków

Certyfikatowe testy biegłości w języku polskim jako obcym

Wstęp

Próby przeprowadzenia testów biegłości według projektowanego systemu certyfikatowego prowadzone są w Instytucie Polonijnym i Szkole Letniej Kultury i Języka Polskiego Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie od 1994 roku. Pierwotną koncepcję testów oraz pierwsze testy próbne opracował zespół w składzie: Ewa Lipińska, Waldemar Martyniuk i Danuta Pukas-Palimąka. W roku 1996 test biegłości pierwszego poziomu zaawansowania przeprowadzono po raz pierwszy na zakończenie I semestru zajęć kursu rocznego języka polskiego w Instytucie Polonijnym UJ. Zadania tego testu poddane zostały następnie szczegółowej ewaluacji pod względem wskaźnika łatwości i wskaźnika mocy różnicującej¹.

Wnioski płynące z oceny testu próbnego uwzględniono przy opracowaniu kolejnych testów próbnych, które przeprowadzano na koniec każdego kolejnego semestru nauki w Instytucie Polonijnym UJ. W 1998 roku ten sposób testowania zastosowano po raz pierwszy także na wszystkich kursach języka polskiego w Szkole Letniej UJ, odchodząc tym samym od poprzedniego sposobu sprawdzania rezultatów nauczania, opartego na testach osiągnięć, które uwzględniały wprowadzenie celów nauczania

¹ Zob.: E. Lipińska, D. Pukas-Palimąka: *Ewaluacja testów biegłości do nauczania języka polskiego jako obcego*. „Przegląd Polonijny” 1997, z. 2, s. 115–122.

nia wyznaczone dla danego poziomu, lecz określały raczej jedynie to, w jakim stopniu uczący się opanowali „przerobiony” na danym kursie materiał².

W roku 1999 powstały i zostały zastosowane na kilku kursach Szkoły Letniej UJ testy stanowiące pierwszą próbę pełnej realizacji koncepcji egzaminów typu certyfikatowego z języka polskiego jako obcego. Koncepcja ta przyjęta została przez Komisję ds. Certyfikacji Języka Polskiego jako Obcego MEN jako podstawa dla stworzenia systemu potwierdzania znajomości języka polskiego jako obcego na trzech certyfikatowych poziomach zaawansowania: progowym, średnim ogólnym i zaawansowanym. Całość projektowanego systemu obejmuje cztery poziomy i osiem stopni zaawansowania, a jego przykładowe odniesienie do praktyki ilustruje tabela 1³:

Dokładniejszy opis planowanego systemu wraz ze szczegółową specyfikacją kompetencji w języku polskim jako obcym na poszczególnych certyfikatowych poziomach zaawansowania znajduje się w opracowaniach publikowanych w materiałach Roboczych Komisji ds. Certyfikacji, których pełny wykaz podano w bibliografii.

Pierwszą serię prototypowych testów certyfikatowych opracował zespół w składzie: W. Martyniuk i D. Pukas-Palimąka (testy poziomu progowego i średniego ogólnego) wraz z E. Lipińską (test dla poziomu zaawansowanego). Zastosowano je na koniec kursów Szkoły Letniej Kultury i Języka Polskiego UJ w 1999 roku. Wyniki wstępnej analizy ich trafności i rzetelności zaprezentowane zostały podczas krakowskiej konferencji Polskiego Instytutu Naukowego w Ameryce w czerwcu 2000 roku⁴.

² Piszą na ten temat: M. Gaszyńska-Magiera, P. Horbatowski, E. Lipińska, S. Mędak: *Testy biegłości '98*. Koncepcja teoretyczna i organizacja. W: W. Miodunka, J. Rokicki: *Oswajanie chrząszcza w trzcinie, czyli o kształceniu cudzoziemców w Instytucie Polonijnym Uniwersytetu Jagiellońskiego*. Kraków 1999, s. 103-116.

³ Ogólne opisy poszczególnych stopni zaawansowania oraz przykład zastosowania całego systemu na kursach Instytutu Polonijnego I Szkoły Letniej UJ zamieszczono w: W. Martyniuk: *Nauczanie języka polskiego jako obcego/drugiego. Propozycja systemu certyfikatowego*. W: *Język polski jako obcy. Programy nauczania na tle badań współczesnej polszczyzny*. Red. W. Miodunka. Kraków 1992.

⁴ D. Gałyga, E. Lipińska, D. Pukas-Palimąka: *Evaluation of PFL Proficiency Tests*, referat wygłoszony podczas konferencji.

Tabela 1

Propozycja systemu certyfikatywnego

Poziom	Stopień	Szkola Letnia UJ	Instytut Polonijny UJ	Uniwersytet Bochum (RPN)	Uniwersytet Stanforda (USA)
Progowy	„Survival” 30–45 godz.	kursy 4-tyg.	-	-	1 trymestr 40 godz.
Progowy	„Introduction to Polish” ok. 75 godz.	kursy 3-tyg i 4-tyg. intensywne	-	1 semestr 60 godz.	2 trymestry 80 godz.
Progowy	„Waystage” ok. 120 godz.	kursy 6-tyg. intensywne	1/2 semestru	2 semestry 120 godz.	3 trymestry 120 godz.
Progowy	„The Threshold” ok. 240 godz.	kursy dla słabo zaawansowanych	1 semestr	4–5 semestrów 210–240 godz.	3 trymestry + kurs letni w Polsce
Średni ogólny	„First Certificate” ok. 360–400 godz.	kursy dla średnio zaawansowanych	1 1/2 semestru	4–5 semestrów + kurs letni w Polsce	3 trymestry + semestr w Polsce
Średni specjalistyczny	„Study Certificate” ok. 500–600 godz.	kursy dla średnio zaawansowanych	kurs roczny, 2 semestry zakończone egzaminem dopuszczającym na studia w Polsce	4–5 semestrów + semestr w Polsce	3 trymestry + semestr języka specjalistycznego w Polsce
Zaawansowany	„Proficiency”	kursy dla zaawansowanych	kurs roczny, grupy zaawansowane	4–5 semestrów + kurs roczny w Polsce	3 trymestry + kurs letni + kurs roczny w Polsce
Biegłości	„Native Speaker”	kursy dla rodzimych użytkowników języka			

Koncepcja egzaminów certyfikatowych, zasady ogólne

Oto najważniejsze zasady przygotowywanego systemu egzaminów certyfikatowych z języka polskiego jako obcego:

1. Egzaminy certyfikatowe mają za zadanie określenie kompetencji w języku polskim jako obcym/drugim każdego uczącego się w dowolnym momencie niezależnie od instytucji prowadzących nauczanie, programów nauczania, stosowanych materiałów i metod.

2. Do egzaminu mogą przystąpić wszyscy chętni, niezależnie od tego, gdzie, jak długo i w jaki sposób się przygotowywali. Określone w opisach poszczególnych poziomów i stopni zaawansowania liczby godzin zajęć, w czasie których można osiągnąć dany etap ma służyć jedynie jako informacja dla uczących się i prowadzących nauczanie – nie stanowią warunku dopuszczenia do danego egzaminu.

3. Kompetencję w języku polskim określa się jako umiejętność rozumienia współczesnej polszczyzny pisanej i mówionej oraz umiejętność używania języka polskiego w mowie i piśmie.

4. Przedmiotem oceny są następujące sprawności:

- a) poprawność gramatyczna;
 - b) rozumienie ze słuchu;
 - c) rozumienie tekstów pisanych;
 - d) pisanie;
 - e) mówienie.
- Sprawności a), b) i c) są testowane w większości za pomocą zadań polegających na wyborze właściwej odpowiedzi (*multiple choice*).
 - Sprawności d) i e) testuje się przy zastosowaniu częściowych kryteriów oceny. Czynniki subiektywne, nieuniknione w tym przypadku, powinny zostać ograniczone poprzez standaryzację kryteriów oceny, podwójną ich weryfikację oraz szkolenie egzaminujących. Przewiduje się powstanie wyspecjalizowanych stałych zespołów egzaminacyjnych.
 - Przewiduje się przeprowadzenie trzech egzaminów certyfikatowych:
Test Poziomu Progowego (poziom I) – The Threshold;
Test Poziomu Średniego Ogólnego (poziom II) – First Certificate;
Test Poziomu Zaawansowanego (poziom III) – Proficiency.
 - Planowane jest też osobne opracowanie i przeprowadzenie testów biegłości dla poziomu średniego specjalistycznego *Study Certificate*, który warunkowałby dopuszczenie do studiów w Polsce i testował kompetencję w języku polskim pod kątem sprawności związanych ze studium, tzw. *study skills*.

- Wszystkie testy mają podobną strukturę, lecz różny stopień trudności zadań.
- Wynik testu jest podawany w formie oceny ogólnej oraz pięciu ocen poszczególnych sprawności. Ocena ogólna i oceny sprawności są wyrażane w postaci procentowej, cyfrowej, literowej i słownej według następującej skali:
 - 95% = 6 = A+ = „celujący”,
 - 90% = 5 = A = „bardzo dobry”,
 - 80% = 4 = B = „dobry”,
 - 70% = 3 = C = „dostateczny”,
 - 60% = 2 = D = „dopuszczający”.
- Do wyniku testu może być dołączona ocena opisowa w języku polskim i/lub angielskim opracowana indywidualnie na podstawie wyników danego testu.
- Do zdania całego egzaminu konieczne jest uzyskanie co najmniej 60% punktów w każdej z pięciu sprawności.

Budowa testów

Testy certyfikatywne składają się z pięciu równoważnych części sprawdzających wymienione wcześniej sprawności. Każda z tych części zawiera zadania pozwalające na uzyskanie maksimum 40 punktów. Ogólna suma punktów możliwych do uzyskania wynosi więc 200.

Część A: Poprawność gramatyczna

W tej części testowani mają za zadanie przeczytanie trzech tekstów, w których należy dokonać określenia 40 poprawnych gramatycznie form, w większości przypadków spośród trzech do wyboru. Zadania strukturalne są umieszczone w tekstach, stanowiących pewną całość logiczną w celu uniknięcia testowania kompetencji gramatycznej za pomocą pojedynczych, często bezsensownych, niezwiązanych z sobą zdań. Wynika to z przekonania, że celem testu jest sprawdzenie umiejętności **zastosowania** wiedzy o strukturze języka, co objawia się najpełniej na poziomie tekstu, nie zdania.

Część B: Rozumienie ze słuchu

Zadania w tej części polegają na wysłuchaniu trzech serii krótkich nagrań i wybraniu właściwej odpowiedzi na pytania ich dotyczące. Pierwszą serią nagrań stanowią krótkie pojedyncze wypowiedzi, drugą fragmenty dialogu, trzecią fragmenty polilogu oraz dłuższych wypowiedzi. Z ogólnej sumy 40 zadań w tej części proporcje poszczególnych serii są następujące:

poziom I: 20 – 10 – 10;

poziom II: 15 – 15 – 10;

poziom III: 10 – 10 – 20.

Przewiduje się jednokrotną lub dwukrotną możliwość wysłuchania każdego nagrania oraz przeznaczenie na każdy punkt odpowiedzi około jednej minuty.

Część C: Rozumienie tekstów pisanych

W tej części zadaniem testowanych jest przeczytanie trzech serii wypowiedzi pisemnych oraz wybranie właściwej odpowiedzi na pytanie dotyczące każdej z nich. Serię pierwszą wypełniają pojedyncze napisy i symbole graficzne, w drugiej znajdują się jednozdaniowe fragmenty oryginalnych tekstów, trzecią stanowią jednoakapitowe fragmenty tekstów. Stosuje się następujące proporcje serii na poszczególnych poziomach:

poziom I: 20 – 10 – 10;

poziom II: 15 – 15 – 10;

poziom III: 10 – 10 – 20.

Część D: Pisanie

Zadaniem zdającego jest w tej części napisanie krótkiego tekstu (około 20 zdań) na jeden z pięciu tematów o ogólnym charakterze. Tematy są tak sformułowane, aby nie wymagały wiedzy specjalistycznej. Celem testu jest bowiem sprawdzenie umiejętności zastosowania języka polskiego w piśmie, nie zaś wykazanie wiedzy na jakiś temat. W skali od 1 do 4 oceniane są:

- ortografia,
 - słownictwo,
 - poprawność gramatyczna,
 - styl,
 - ogólne wrażenie (kompozycja, oryginalność, jakość tekstu).
- Powstały tekst jest oceniany przez dwóch/dwoje niezależnych egzaminujących, a rezultatem testu jest suma punktów przez nich przyznanych.

Część E: Mówienie

Celem tej części testu jest ocena sprawności mówienia rozumianej jako kompetencja komunikacyjna zdającego. Egzamin ma formę rozmowy z egzaminatorem/egzaminatorką obserwowanej przez drugą osobę egzaminującą. Przewiduje się trzy formy interakcji:

- dłuższą wypowiedź na jakiś temat ogólny, np. na podstawie krótkiego tekstu prasowego;
- minidialog, sytuacja komunikacyjna, np. zaproszenie gości na urodziny;
- minidyskusja.

Osoby egzaminujące mają za zadanie ocenić w skali od 1 do 4 następujące aspekty kompetencji komunikacyjnej w języku mówionym:

- rozumienie (zrozumienie intencji mówiącego),
- wymowę i intonację,
- poprawność gramatyczną,
- słownictwo, idiomatykę, styl,
- płynność.

Rezultatem tej części testu jest suma punktów przyznanych niezależnie przez obydwie osoby egzaminujące (maksimum 40).

Stan prac

Obecnie trwają intensywne prace nad utworzeniem bazy zweryfikowanych zadań testowych, z których redagowane będą testy certyfikatywne, a także nad ustaleniem standardów oceny prac pisemnych i wypowiedzi ustnych.

Prace te prowadzi Grupa Robocza ds. Testów, w której są przedstawiciele ośrodków reprezentowanych w Komisji ds. Certyfikacji Znajomości Języka Polskiego jako Obcego MEN. W następnej kolejności planowane jest przeprowadzenie jednolitych próbnych egzaminów certyfikatowych we wszystkich tych ośrodkach. Analiza trafności i rzetelności egzaminów próbnych posłuży za podstawę do uruchomienia całego systemu, co powinno nastąpić w roku 2001.

Bibliografia prac programowych dla języka polskiego jako obcego/drugiego

- Czarnecka U.: *Nauczanie mówienia po polsku jako rozwijanie kompetencji komunikacyjnej. Program dydaktyczny*. Kraków 1990.
- Gaszyńska-Magiera M., Horbatowski P., Lipińska E., Mędak S.: *Testy biegłości '98. Koncepcja teoretyczna i organizacja*. W: Miodunka W., Rokicki J.: *Oswajanie chrząszcza w trzcinie, czyli o kształceniu cudzoziemców w Instytucie Polonijnym Uniwersytetu Jagiellońskiego*. Kraków 1999, s. 103–116.
- Język polski jako obcy. Programy nauczania na tle badań współczesnej polszczyzny. Zbiór materiałów opracowanych przez Komisję Ekspertów Ministerstwa Edukacji Narodowej*. Red. W. Miodunka. Kraków 1992.
- Kaleta Z.: *Gramatyka języka polskiego dla cudzoziemców*. Kraków 1995.
- Lipińska E., Pukas-Palimaka D.: *Ewaluacja testów biegłości do nauczania języka polskiego jako obcego*. „Przegląd Polonijny” 1997, z. 2, s. 115–122.
- Martyniuk W.: *Grundbaustein Polnisch. Propozycja programu nauczania języka polskiego jako obcego*. Kraków 1991.
- Martyniuk W.: *Nauczanie języka polskiego jako obcego/drugiego. Propozycja systemu certyfikatowego*. W: *Język polski jako obcy. Programy nauczania na tle badań współczesnej polszczyzny*. Red. W. Miodunka. Kraków 1992, s. 157–176.
- Martyniuk W.: *Inwentarz intencjonalno-pojęciowy i tematyczny do nauczania języka polskiego jako obcego*. W: *Język polski jako obcy. Programy nauczania na tle badań współczesnej polszczyzny*. Kraków 1992, s. 119–156.
- Martyniuk W.: *Egzaminy biegłości w języku polskim jako obcym*. W: *Język polski w kraju i za granicą. Materiały Międzynarodowej Konferencji Naukowej Polonistów*. Red. B. Janowska, J. Porajski-Pomsta. Warszawa T. 2. 1997, s. 78–83.
- Martyniuk W.: *Program progowy języka polskiego jako obcego/drugiego. (Projekt)*. Kraków/Bochum 1998.

- Martyniuk W.: *Założenia projektu certyfikatu z języka polskiego jako obcego/drugiego*. W: *Polska polityka językowa na przełomie tysiącleci*. Red. J. Mazur. Lublin 1999, s. 147–157.
- Martyniuk W.: *Certyfikacja znajomości języka polskiego jako obcego*. „Przeгляд Polonijny” 2000, z. 1 (95), s. 191–200.
- Mędadak S.: *Język polski á la carte. Wybór testów z języka polskiego dla obco-krajowców*. Kraków 1995.
- Miodunka W.: *Program gramatyczno-syntaktyczny w nauczaniu języka polskiego jako obcego*. W: *Język polski jako obcy. Programy nauczania na tle badań współczesnej polszczyzny*. Red. W. Miodunka. Kraków 1992, s. 105–118.
- Polish Proficiency Test for English Speaker*. Center for Applied Linguistics. Washington D.C., USA, 1992.
- Zgółkowska H.: *Dobór słownictwa do nauczania języka polskiego jako obcego*. W: *Język polski jako obcy. Programy nauczania na tle badań współczesnej polszczyzny*. Red. W. Miodunka. Kraków 1992, s. 37–104.

W serii Materiałów Roboczych Komisji ds. Certyfikacji Znajomości Języka Polskiego jako Obcego przygotowane zostały dotychczas następujące opracowania:

- Koncepcja i realizacja testów biegłości w Instytucie Polonijnym UJ*. Red. W. Martyniuk. Materiały Robocze nr 1/99.
- Egzaminy certyfikatowe i poziom progowy języka polskiego jako obcego*. Red. W. Martyniuk. Materiały Robocze nr 2/99.
- Testowanie znajomości języka polskiego jako obcego*. Red. W. Martyniuk. Materiały Robocze nr 3/99.
- Projekt opisu poziomów kompetencji językowej dla potrzeb certyfikacji znajomości języka polskiego jako obcego*. Red. W. Martyniuk. Materiały Robocze nr 4/99.
- Martyniuk W.: *Systemy certyfikacji kompetencji językowej w Europie*. Materiały Robocze nr 1/2000.
- Opis poziomów kompetencji językowej dla potrzeb certyfikacji znajomości języka polskiego jako obcego. Wersja 1.0*. Materiały Robocze nr 2/2000.
- Prototypowe testy certyfikatowe z języka polskiego jako obcego. I seria próbna*. Materiały Robocze nr 3/2000.
- Opis poziomów kompetencji językowej dla potrzeb certyfikacji znajomości języka polskiego jako obcego. Wersja 2.0*. Materiały Robocze nr 4/2000.